

Unia Europejska wyznaczyła cel, jakim jest zatrzymanie do 2010 roku utraty zasobów różnorodności biologicznej. Podjęta decyzja jest wynikiem wcześniejszych inicjatyw, w tym m.in. przyjęcia w 2002 roku Konwencji o różnorodności biologicznej (COP 6 Praga). W 2006 roku został ogłoszony Komunikat „halting the loss of biodiversity to 2010 and beyond”, który zawiera plan działań. Podstawowym instrumentem realizacji tego celu jest sieć Natura 2000.

Za wprowadzeniem polityki zachowania różnorodności biologicznej przemówiło kilka argumentów. Przede wszystkim Unia uznała, że brakuje skuteczności we wdrażaniu narodowych systemów ochrony przyrody. Z reguły sprowadzały się one do niewielkich obszarów i nie uwzględniały oddziaływań, jakie na nie wywierają tereny sąsiadujące, nieobjęte żadnymi obostrzeniami. Z tym problemem związane było niedostateczne finansowanie systemów. Ponadto kraje członkowskie nie posiadały odpowiedniego zaplecza eksperckiego i naukowego, wspomagającego realizację narodowych polityk ochrony przyrody. Istotną przesłanką było również słabe zrozumienie przez społeczeństwo potrzeb ochrony przyrody, a tym bardziej brak ich akceptacji dla ograniczeń, jakie niesie konieczność ochrony różnorodności biologicznej.

Stan przyrody

W 2008 roku, zgodnie z metodologią wypracowaną przez Komisję Europejską, 25 państw UE przeprowadziło inwentaryzację zasobów siedliskowych oraz ich stanu. W ten sposób oszacowano istniejący zasoby - 216 siedlisk przyrodniczych i 1182 gatunki roślin i zwierząt. Przy czym ocena ich stanu nie wypadła pomyślnie. Zły stan ochrony zdiagnozowano dla aż 37% siedlisk przyrodniczych i 22% gatunków. Natomiast niewystarczającą ochronę stwierdzono dla 28% siedlisk przyrodniczych i

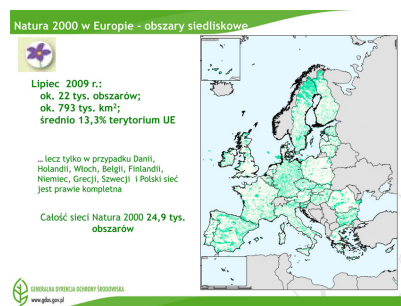
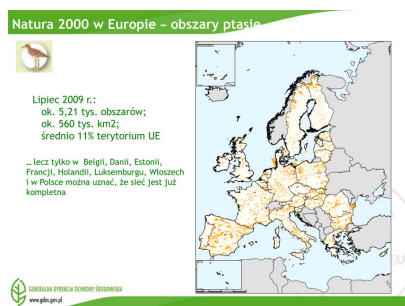
30% gatunków. W obu przypadkach, odnosząc się do obszarów czy ich zasięgu i funkcji oraz występowania i liczebności populacji, dobrą sytuację zdiagnozowano tylko w 17%. Mało tego, w wyniku powszechnego badania okazało się, że w ogromnym procencie brakuje realnych danych i informacji. W przypadku siedlisk przyrodniczych ta niewiadoma dotyczyła 13% potencjalnych zasobów, a w przypadku gatunków stopień braku rozpoznania sięgnął aż 26%.

Raport wykonany w 2008 roku stanie się podstawą do kolejnych planowanych badań i analiz sprawdzających skuteczność funkcjonowania systemów ochrony. Sieć Natura 2000 ma tu ogromne znaczenie i do jej roli UE przywiązuje szczególną wagę.

Spójny funkcjonalnie system

Natura 2000 ma służyć ochronie zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego. Ma przyczyniać się do podejmowania działań pozwalających na zachowanie siedlisk przyrodniczych i gatunków w stanie sprzyjającym ich ochronie lub umożliwiającym odtworzenie ich właściwego stanu. Natura 2000 ma stworzyć spójny funkcjonalnie system ochrony przyrody, który dla wszystkich państw europejskich będzie bazował na jednakowych założeniach, operował określonymi instrumentami realizacyjnymi i narzędziami monitoringu oraz nadzoru, a także będzie posiadał wspólne finansowanie.

Sieć Natura 2000 składa się z dwóch typów obszarów. Jeden to tzw. obszary „ptasie” (Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków), drugi - obszary „siedliskowe” (Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk). Są one niezależne i wyznaczane odrębnie, co nie wyklucza, że mogą się całkowicie lub częściowo nakładać. Proces wyznaczania obszarów w sieci Natura 2000 jest kontrolowany przez Komisję Europejską. W sytuacji uchybień w ich wyznaczaniu, KE wszczyna procedury wynikające z łamania przepisów dyrektyw ptasiej i siedliskowej.

Według danych z lipca tego roku obecnie istnieje ok. 5,21 tys. obszarów ptasich. Zajmują one ok. 560 tys. km², stanowiąc średnio 11% całego terytorium UE. Obszary ptasie uznane za kompletne funkcjonują w: Belgii, Danii, Estonii, Francji, Holandii, Luksemburgu, Włoszech i w Polsce. Liczba obszarów siedliskowych jest obecnie określona na ok. 22 tys. Zajmują one ok. 793 tys. km², co stanowi średnio 13,3% terytorium UE. Ta sieć jest uznana za prawie kompletną w następujących państwach: Dania, Holandia, Włochy, Belgia, Finlandia, Niemcy, Grecja, Szwecja i

Polska.

Obowiązek analizowania

Istota funkcjonowania Natury 2000 jest odmienna od tej, jaka została przyjęta dla rezerwatów czy parków narodowych, które z zasady obejmują ochroną cały wyznaczony obszar. Natura 2000 chroni konkretne siedliska i gatunki, dla których został wyznaczony obszar. – To jest bardzo ważne, bo oznacza, że można w ich obrębie realizować wiele takich przedsięwzięć, które nie wyrządzą szkody siedliskom i gatunkom. Celem obszarów Natura jest doprowadzenie do takiego stanu, w którym nie tylko zatrzymane będzie ubywanie siedlisk czy gatunków, ale zapewnione zostanie ich niezmiennie trwanie w przyszłości. W przypadku Natury 2000 obowiązuje ochrona „celowościowa”, a nie system zakazów, który jest charakterystyczny w krajowych formach ochrony. Jedynym zakazem jest ten, że nie wolno dopuścić do pogorszenia stanu siedlisk i życia gatunków. Sposób realizacji tego obowiązku jest indywidualnie, elastycznie dostosowywany do celu danego obszaru Natury 2000 – wyjaśnia Anna Liro, dyrektor Departamentu Obszarów Natura 2000 w Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Anna Liro zwraca uwagę na specyfikę podejścia do ochrony w sieci Natura 2000. Otóż, w krajowych systemach ochrony przyrody funkcjonują zakazy. W Naturze 2000 ich nie ma, co oznacza, że dla każdego podejmowanego działania w tych obszarach, należy odrębnie przeanalizować potencjalne jego oddziaływanie. – To jest elastyczne postępowanie, dostosowywane do celu, jakim jest ochrona poprzez właściwe użytkowanie, ochrona poprzez modyfikację sposobu zagospodarowania. Zakłada, że wszystko jest możliwe, trzeba jednak sprawdzić czy nie zachodzi w danym przypadku kolizja przedsięwzięcia z wymogami ochrony. Natura 2000 jest zatem wdrożeniem idei rozwoju zrównoważonego – podkreśla Anna Liro.

W obszarach Natura 2000, poza zasadą nieuszkodzenia, obowiązuje jeszcze zasada przeczności. Odnosi się ona do sytuacji, w których istnieją wątpliwości czy dane przedsięwzięcie lub działanie może szkodzić. Zatem ewentualne wątpliwości muszą być interpretowane na korzyść środowiska, a nie na korzyść projektu.

Wyznaczanie nowej wizji

Cel, jaki UE wyznaczyła do 2010 roku w zakresie ochrony bioróżnorodności, po ocenie, którą dokonano w 2008 roku, okazuje się daleki do osiągnięcia. Dlatego UE już podjęła próbę określenia wizji dla tego, co ma być po 2010 roku, aby w wyznaczonej perspektywie móc zrealizować pierwotne zamierzenia.

Nowa wizja jest na etapie formułowania. W projektowanych zapisach pojawiają się pewne nowe elementy świadczące o zmianach w stosunku do wcześniej przyjętej idei Natury 2000. Między innymi zakłada się, że „różnorodność biologiczna w UE jest zachowana, odtworzona i wzmocniona, w celu zapewnienia ludziom, w sposób trwały, dobrych warunków życia i zadowolenia oraz zachowania żywotności usług ekosystemowych (w zmieniającym się klimacie)”. Gospodarcza pomyślność

społeczności zależy bowiem od ekosystemów. Podejście to oznacza, że różnorodności biologicznej nie chroni się wyłącznie dla trwania siedlisk i gatunków, lecz po to, by podnieść jakość życia ludzi. A przecież ta jakość zależy od sprawności ekosystemów zapewniających m.in. zdrową żywność lub czystą wodę i powietrze. Nowa wizja kładzie więc nacisk na relacje i zależności pomiędzy różnorodnością biologiczną a człowiekiem.

Równocześnie w UE trwa dyskusja nad sposobem realizacji nowej wizji. Są rozważane cztery opcje. W pierwszym przypadku brane jest pod uwagę kontynuowanie dotychczas obowiązujących celów z przesunięciem granicy terminowej ich spełnienia do 2020 roku. Druga opcja zakłada zobowiązanie się państw członkowskich do znacznej redukcji utraty różnorodności biologicznej do 2020 roku, jednak ze świadomością, że całkowite zatrzymanie tych strat jest nieosiągalne w dającej się przewidzieć przyszłości. Trzecia to zachowanie obecnych celów i przedłużenie ich do 2020 roku, ale z rozszerzeniem założeń o kwestie ekosystemów i ich mierzonego wymiaru. Ostatnia opcja oznacza ukierunkowanie celów polityki i planu działań na osiągnięcie pożądanego stanu w różnorodności biologicznej, przy założeniu, że ten stan i jego właściwe zachowanie wpływa na jakość ekosystemów. Decyzje w sprawie nowej wizji są powiązane z prognozowaniem unijnych wydatków w nowej perspektywie budżetowej 2014-2020.

Agnieszka Serbeńska